

✠ ПОРАНАЈ БОГЪ

ČAS OPIS EVANGELSKICH SERBOŤU

9. číslo

Budyšin, september 1965

Lětnik 15

Hrono na póznjeńc 1965

Rozwuć mje, Knježe, swój puć, zo bych ja chodźil w twojej prawdže; zachowaj moju wutrobu při tym jednym, zo bych ja so twojeho mjena bojał. (Psalm 86, 11)

Wšudžom steja pućniki, na hasach a na dróhach, w městach a na wsach, w lésach a na horach. Wone sluješa sobu do krajiny. Wone su jara wužitne a spomožne, cuzemu prawy puć pokazać. W našim hronu jedna so wo puć žiwjenja, wo puć, po kotrymž mamy my přez tutón čas chodźić. Kóždy puć ma wottyknjeny kónc, chiba zo tak „do módreho“ přez kraj dundaš. Ale to njeńdže po puću přez žiwjenje! Za kóždeho krčeneho je kónc wottyknjeny, a tón réka wěćnosć.

Puć pak sami bjez dalšeho njenamamy. My trjebamy jednoho, kiž nas tutón wučí. A to je Bóh Knjez sam. Wón to čini ze swojim swjatym słowom. My trjebamy tajke rozwučowanje. My trjebamy kemše, wukładowanje Božeho słowa na wšelake wašnje, wosobinsku nutrnost a čitanje a slědženje w Bibliji. Tajke pak ma so přeco činić z próstwu: „Rozwuć mje, Knježe, swój puć, zo bych ja chodźil w twojej prawdže!“ Hdyž smy puć namakali, hdyž je wón nas rozwučil a jón nam pokazał, ma ny wězo na nim chodźić. Hdyž smy Boha namakali w Chrystusu Jezusu, hdyž wěrimy do njeho, mamy wězo po puću wěry chodźić. To je džensa wosebje wažne. My druhdy njemóžemy a njesmemy wjele rěčeć wo wěrje — hačrunjež wězo prawe wuznaće w prawym wokomiku njesmě pobrachować. Ale rozsudzace je, zo smy po wěrje žiwi w prawej bohobojnosći! „Zachowaj moju wutrobu při tym jednym, zo bych ja so twojeho mjena bojał.“ Na tym wšo leži! — Něhdže so sta, zo stary nan hroznje swarješe na njewěru a bjezbóžnosť mlodych w swojim domje a so hordžeše swojeje „wěry a cyrkwinskeje zmyslenosće“. Wón pak bě w cyłej wokolinje znaty a wuwolany jako hotowy wopitc, kiž z tym wjele pjenjez rozmjetaše, kotrež wězo na druhim boku pobrachowachu. Tajkeje „wěry a cyrkwinskeje zmyslenosće“ so wězo mloda generacija w tamnym domje pase. Ta myslička so po cyłej Bibliji čehnje kaž čerwjena nitka: Štož je přez a pola swojeho Knjeza prawy puć a prawdu namakał, ma na tutym puću tež chodźić a so mjena tutoho Knjeza bojeć. Směm spomnić na Jakuba, kiž w swo-

Moja jědź

Jana 4, 34

Jezusowi wučobnicy běchu mjeztym, zo jich mištr při Jakubowej studni z tamnej samaritskej žónskej rěčeše, w měsće pobyli po chléb a jeho nětk namotwjachu: „Rabi, pojěš!“ A Jezus jim tak spodziwnje wotmołwi: „Ja mam jědź, wo kotrež wy ničo njewěšće. Moja jědź je ta, zo bych wolu toho činił, kiž je mje posłał, a zo bych jeho skutk dokonjał.“ Boža wola pak běše, zo by Jezus hrěšnikow na prawy puć žiwjenja dowjedł.

Nic jenož samaritska žónska wuzna: „Knježa, ja widžu, zo sy ty profeta!“ Ale tež tamni měsćenjo wěrjachu do Jezusa, dokelž běchu sami styšeli a spoznali, zo bě zawěrnje Chrystus, swěta Zbožnik.

Tak bě Jezus Boži nadawk směl nad tutymi samaritskimi dopjelnić. To bě jeho wjesele, jeho zbóžnosť. Wón bě z tym nasyceny. Wón bě na Božich žnjach žnjał, mzdu dostał a wužitk hromadził k wěćnemu žiwjenju.

Zně su za lětsa zaso dokonjane. Wětry hižo dawno zaso přez šćernišća duja. Kajke běchu naše žně? Je žito derje sypala? Je tež sloma z polow zrumowana? Ach, to wšak su wšo ratarske prašenja, kotrež nastupaju našich agronomow, našich brigaděrow. našich studowanych diplomowych ratarjow.

Ja wšak bóle měnju: Kak je so wam džělało? Móžeće wy z nutrnej spokojnosću rjec: My smy Božu wolu činiłi, my smy Boži skutk dokonjeli? Maće ze swojeho džěla nutrkownu radosć, mzdu a wužitk, kotryž wostanje k wěćnemu žiwjenju?

Njetrjebawše prašenja! My džělamy, zo bychmy sej swój wšědny chléb zaskušili. Štož njedžěla, njech tež njeje! Tak hižo w swj. Pismje steji a tak wučěše Lenin swojich socialistow. Džělać, zo bychmy k jědźi měli — a jěsć, zo bychmy džělać mohli. To

jim lisće rjeknje (1, 22): „Budžće pak činjerjo słowa, a nic jeno poslucharjo, zo kotrymž wy so sami zjebaće!“

Znajmjeńša mamy sebi přeco zaso předewzać a z Božej pomocu spytać dokonjeć, štož kěrlušer praji:

Dok twojich kňazach, swjaty Božo, ja, twoje džěco, chodźić chcu.
So swjecić ći, to dawa zbožo;
tuž twój puć sebi wuzwolu.
Haž, twoja wola dobra je;
o zbóžny, štož ju činić chce!

La.

je ta cyle jednora a jasna zasada našeho žiwjenja. Wšitke dalše prašenja su njetrjebawše a samo škodne.

Je zawěrnje tomu tak? Je naše žiwjenje woprawdže tak jednore a jasne? Trjebamy my jenož tu jědź, kotraž nam na polach a w zahrodach narosće? Wězo trjebamy tež to wšo, štož so z wulkeje prócu nadžěta we fabrikach. Je to naša cyla jědź? Za našeho Knjeza a Zbožnika běše najwažniša jědź, zo by wón wolu toho činił, kiž bě jeho posłał, a jeho skutk dokonjał.

Tež ty čakaš na duchowne plody swojeho žiwjenja. Tebi njedosaha ta tak jasna zasada: Džětaj, zo by jěsć móhl — jěs, zo by džělać móhl. To tebi njedosaha, dokelž sy ty čłowjek, kiž ma sam we sebi swoju dušu. Twoja duša chce tež być nasycena. Wona njeda so nasycić z plodami z polow a fabrikow. Wona trjeba njenašu jědź. Ja wšak ničo nowoho njewuprajam. To wšak wšityc wědža. Stat so wo to stara, zo wobydlerstwo njeby dušinje zahinyło. My běchmy njedawno z busom w Pillnitz a widzjachmy tam tu krasnu hrodowsku zahrodu. Tajku rjanosć widžeć, to je wjesele, to čłowjeka pozběhuje. Naš rjany Budyšin! Kak wjele cuzych jědźi do našeho města, zo bychy so wjeseli nad wězatym, starožitnym, rjanym a lubym Budyšinom. Naša jědź njeje jenož to, štož ze swojimi zubami kusamy, ale tež, štož našej woći a našej wuši rjaneho do so srěbatej.

Jezusowa jědź běše, zo wón Božu wolu činješe. A skónčnje pola tebj njeje hinak. Wjesele, radosć, spokojenje, zbóžnosť maš ty jenož, hdyž sy po Božej woli žiwy. Ty wostawaš hlódny, hdyž chodźiš po złych pućach. Čłowjek zawěrnje njeje žiwy wot chléba sameho. Wón trjeba wjace k swojemu zežiwjenju. Hódnosť čłowskeho žiwjenja so woprawdže njehodži wuprajic z měsacnej mzdu.

„Hišće štyri měsacy, a potom přinđu žně. Pozběhněće swojeje woći a pohladajće do pola; přetož wono so hižo běli k žnjam!“ — Hdyž je tehdom — štyri měsacow do žnjow — Jezus ze swojimi wučobnikami nimo polow šol, so žita wězo hišće njebělachu. Štyri měsacy, to je krótki čas w našim žiwjenju. Jezus widži, kak budžeja so žita borze bělic. — Rozhladuj so tež ty w swojim žiwjenju, zo će žně njebychu njenadžicy překwapiše.

W.

Edek a Mala

„Zeszyty Oświęcimskie“ — zešiwki z Auschwitzta — rêka knižka, kotruž je wudał „Państwowe Muzeum w Oświęcimiu“. Oświęcim — Auschwitz běše jedyn z najsurowišich hitlerskich koncentrakow na teritoriju džzensnišeje Pólskeje. Tam bu w jace hać 4 miliony čłowjekow skóncownych. Rozprawu, kotruž na tutym městnje wozjewjamy, je napisal Wiesław Kielar, jedyn z bywšich jatych. Smy ju skrótšili a swobodnje přeložili.

Džen wotjednja přeco wjace jatych čekaše. Zwjetša běchu to ruscy jeći. Jednogo dnja pak čeknychu tři blokowi pisarjow, kotřiž běchu hižo dawno w lěhwje. Nětko bu wšitkim druhim pisarjam kručé zakazane, so na někajke wašnje z lěhwa wotsalić. To bě hišće ľahodna pokuta. Woni bychy nas tež móhli do chłostanskeje kompanije zestykać.

Chych rady swoju pisarsku funkciju wotbyć. Wjednistwo lěhwa nětko wosebje derje na pisarjow kedžbowawaše. Z mojeho bloka bě dže najwjace ludźi čeknyło. Chych rady do džéloweje jednotki, kotraž zwonka lěhwa džélaše. Naléčo so na kónc čileše a ja běch přeco hišće pisar. Njesmědžach z lěhwa. Hdy bych zjawnje wo druhe džéto zwonka lěhwa prosył, to bychy hnydom wědzeli, wo čo mi dže. Tuž chych spytać, swoju službu njerodnje zastarować, doniž mje njewotsadza. To bě Edekowa ideja...

Dokelž njebě móžno, sej hišće jednu uniformu wobstarać, čeyše so jenož Edek na SSaka předrasćić. Wón wšak derje němsce rěčeše. A ja dyrbjach wostać jaty. Chychmoj tak činić, jako by mje wón — „SSak“ — wotwjedł na džéto zwonka lěhwa. Tónle plan bě jednory, trjebachmy pak „passierschein“ z lěhwa. Młody słowakski Žid by nam móhl tule wažnu papjerku wobstarać. Ale to so njeporadzi.

Hižo někotre dny dolho njebě z Edekom něšto w porjadku. Měješe něšto na wutrobie. A skónčnje mi wuzna, zo dže wo Malu, kotraž běše w lěhwje za žony tu w Oświęcimju. Měješe ju lubo, znaješe ju hižom dolhi čas. Jemu bu čezko, so wot njeje džélic. Mala běše na malariju chora. A dokelž běše Židowka, bě jeje wodu tu w lěhwje tak a tak hižo wěsty.

Edek měješe nowu mysličku. Mala měješe so na jateho muža předrasćić a potom čeyše wón we swojej SS-uniformje ju a mje „wotwjezc“⁴. Mala by tež móhla wonu wažnu papjerku wobstarać. Ale, ale! Mala bě chora, slabuška a na nas čakaše čezki, dolhi puć — na 30 kilometrow. Ja so tež bojach, to ludžo po puću pytnu, zo je wona židowskeho rodu. Edek pak so njeda přerěčeć.

Wotpósłach powěsć k swojej sotře Władze Michalikowej w Zakopany. Chychmy so po čeknjenju wěsty čas tam chowac.

Mala je pěkná holca. Je nam „passierschein“ wobstarala. Wona so jara wjeseli, zo smě sobu. Edek je tež jara spokojom. Ja wšak nic čisce. Měnju, zo nam žona njezbožo přinjesa. Čim bóle, dokelž chychmy so zaso do Oś-

więcimskéje wokolnosće nawróćić. Edek bě službny wupokaz někajkeho stražnika namakał. Tón sej chychmy derje wobchowac.

Tónkróć bě so mi poradziło! Běch na tym wina, zo je apel tak došlo trał. To wšak bě mój wotpohlad. Za to mi SSak Grapatin jednu klesny. Po apelu dondže wón Danischej. Danisch běše lěhwowy starši a tón zwola hnydom zchromadžiznu wšitkich pisarjow a blokowych staršich. Jupp a Beňarek běštaj tež pódla. Buch wotsadženy. Tyknychu mje do druheje džéloweje jednotki. A hižo nazajtra běch w lěhwje za žony. Tam založichmy puć mjez barakami.

Postajichmy čas čeknjenja. Sobotu připołdnu z dypkom w dwanaćich. Postajichmy tež, što sobu pónđže. Ja běch za to, zo pónđžetaj sobotu Edek a Mala. Ja chych z Józefom pónđzelo po samsnym puću twochnyć — wézo jenož, hdyž so sobotniša čeknjeńca poradzi. Edek a Mala dyrbjestaj wostać w Kozach. SS-uniforma a „passierschein“ pak dyrbjestaj zaso wróco do lěhwa. Za to dobych ciwilista Szymłaka. To bě muž, kotryž bydleše w Kozach (wjes pod Beskidami), džélaše tu w lěhwje.

Edek wudžela kluč do běrnjaceje pincy, kotraž běše njedaloko žónskeho lěhwa. Nazajtra chych w lěhwje wostać, zo bych Edekej uniformu a tež brón přepodać móhl. Edek čeyše w budže za instalatěrow na mnje čakać.

Potom pruwowachmoj brón a uniformu. W nocy njemóžach wusnyć. Na druhu džen džéchoj do žónskeho lěhwa. W bloku, mjez ložemi čakaše Mala. Swoje towarški wokošujo a plakajo so Mala w bloku rozžoňnowa. Edekej to předotho traješe. Wona znowa plakaše. Ach haj, tele něžne stworjenčko! Naš puć hać do horow je na třiceći kilometrow daloki!

Mjez wotrězkomaj A a B žónskeho lěhwa so džélichmy. Njejsmy sej ani ruku dali. Božemje w Kozach!

Edek wotěndže w instalatěrskej kombinaciji z kašćikom za graty pod pažu. Jako by šoł na reparaturu. W běrnjacej pincy, do kotrejež so skradžu zadoby, wuslečo so instalatěrsku kombinaciju a čakaše, doniž njepřiwjedže drugi jatý — to běše Jurek — Malu. Mala bě so na muža předrasćila. Jako běštaj Jurek a Mala blisko běrnjaceje pincy, so jeje durje wotewrichu. A što wuńdže? Edek w uniformje „rottenführera“. Jurek so stupi před „SSaka“, sčahny čapku z hlowy, kaž so to slušeše, a so potom zaso do lěhwa wotsali. „SSak“ kazaše Mali, zo ma dale hić. Wón kročeše za njej. To bě tak, jako by jedyn ze stražnikow někajkeho jateho wotwjedł. Tajkile wobraz bě w lěhwje džen wotjednja widjeć. To najhórše bě so poradziło. Nětko měještaj jeno hišće wulke pasmo SSowskich stražnikow před sobu. Potom jimaj swobodna kiwaše. To sej žadaše njesměrnu zmužitósć. Najskerje překročitaj hižo poslednju zawěru? Čakach hišće někotre mjeňšiny. Ně, sirena njewuješe alarm. To staj wonaj potajkim derje z lěhwa přišloj! Nětk běch sej wěsty, zo tež čeknu a zo Edeka a Malu za

dwaj dnjej zaso wuhladam. Sirena mjelčeše...

Džélowe jednotki so nawrócachu.

Wšitcy so zestupachu na apel.

W našim bloku jedyn pobrachowaše.

Tadzio Piekarski skónčnje službu mějacemu SSakej wozjewi, zo w jeho jednotce jedyn pobrachuje. Za to sej dósta mjezwoči.

Apel. Jedyn pobrachuje. Druhi SSak doběhny do stráže — a hižo wuješe sirena, jara dolho.

Skónčnje sirena mjelčeše. My stejimy. Cyłe lěhwo stejí.

W žónskim lěhwje apel tež hišće traje. A hižo znowa wuje sirena alarm. Wšitcy so džiwaja, dokelž wšak jenož jedyn pobrachuje.

Chětre so roznjese powěsć, zo je ze žónskeho lěhwa čeknyła Židowka Mally Zimetbaum, číslo 19880, a z našeho lěhwa Edek Galiński, číslo 531.

To bě sobotu, jako Mala a Edek čeknyštaj.

Njedzelo. Hdy nož by so džen bórže minyl! W nocy běch njeměrný. Poslednja noc w lěhwje, abo... Na druhu možnotu nochych myslić.

Pónđzelo.

Džech na džéto. Tam so prašach za Szymłakom. Tón pak tu njebě. Jedyn z ciwilnych džélačerjow pohladny na moje číslo, mikotaše na mnje a ja džech za nim. Wón mi rjekny, zo Szymłak džensa njepřindže a zo je jeho prosył, mi něšto přepodać. Sčahny swoju čapku a da mi malú papjerku. Edek mi pisaše! Čitach wo tym, kak staj Edek a Mala twochnyloj. Za Budami (to je wjes) čisny Mala instalatěrsku kombinaciju wot so. Potom džéštaj wobaj přez žitnišća a hižo na wječor běštaj Kozy docpěloj. Přenocowaštaj w synowej hromadze na kromje wsy. — Wjace mi powěsć njepřeradzi. To tamne je mi tón ciwilist powědał. Wón bě Szymłakowy znaty. Powědaše mi: Jako běštaj Edek a Mala do Kozow přišloj, njejtaj Szymłakowu chěžku namakać móhloj. Prašeštaj so ludzi. Chětre so roznjese w Kozach powěsć, zo SSak Szymłaka pyta. Tón so naboja a njechaše SSakej a žónskej pola sebje přenocować dać. Pošla jeju k tamnemu znatemu. Tež tón njechaše čeknjeńcow chowac a wukaza jimaj puć na ľuku. Tam byštaj móhloj w synowej hromadze přenocowac.

Nětk tež rozumjach, čehodla mi njeje Edek uniformu wróco pošlał. Smy přewjele wot Szymłaka wočakowali. Sym Edekowu papjerku zničil. Běch wšón bjezradny.

Što činić? Čujach so wopušćeny. A tež to, zo bě so Edekej a Mali čeknjenje poradziło, njeje mje tuchwilu zwjeselić móhlo.

Džech po samsnym puću zaso wróco do žónskeho lěhwa. Tam stejese runje před pisarskej stwu wózyk. Najskerje běchu jeći w Oświęcimju po medikamenty pobyli. Pomhach pakćiki nosyć.

Nazajtra běštaj zaso jataj čeknyloj: Kostek Jagiełło a Tomek Sobański. Kónc tydženja čeknychu Rysiek Kordek. Zdziśław Michalak, Papuga a hišće jedyn.

Wšitko jězdzi, jězdzi. Wšitko jězdzi.

Naša jězba 1965 do Pólskeje ludoweje republiki / Podał Gerhard Wirth

(Pokročowanje)

Nazajtra přejědźechmy přez wjele městow. Jich wobliča sej njejsym wšitke spomjatkowac mohl ani jich mjena: Kłodzko, Złoty Stok, Otmuchów, Nysa, Prudnik, Głogówek, Koźle, Kendżežyn, Gliwice a překi přez cyłu Hornju Šlesku, Zabže, Choźów, Katowice, Ošwjenčim, Pščyna. Snano smy w tutych městach njewědžo wažne wěcy skomdžili. To wšak je docyla nuza našeho žiwjenja, zo njemóžemy sej wšitko wobhladać, wšitko nazhonić, wšitko spoznać. My dyrbymy wuběrać. Naše dny su překrótkke, naš rozum a pomjatk přeslabej. Naše aparaty, naše zapiski wšak nam pomhaju zběrać a dom nosyć.

Njeh jenož wuzběhuju někotre z tutych městow.

Wo Nysy (Neiße) běch hižom slyšał, zo bě to rjane město, ale zo bě we wójnje dočista zničene. Tak mi powědachu někotři wójnsy towaršojo. Wosrjedź města je džensa hišće wulki prózdnjy blak, hdžež so něhdy twarjenja stałe. Wjele pak je zo saso natwarilo. My zastupichmy do cyrkwy swjateho Jakuba, kotraž bě we wójnje teje čežko wobškodžena. Jejny cyly „tach“ bě zničeny. Nětk tam cyrkej stejese zaso z rjanej nowej třechu a rjenje wobmjatana. Jejnu nutřkownu rjanost wopisać njedosahaju mi słowa. Tam stejachmy a njezwěriachmy ani so rozrěčować. Jenož sčicha pokazachmy na wysokosc, nadobnosť a runjewan njebjesku, čistu krasnosť gotiskeho Božeho domu. Hdyž bych tam w bliskoski bydlił, ja bych husto do njeho chodzil, kaž ja to tež husto a rady činju w Budyšinje z Pětrowskej cyrkwy. W tajkich rjanych Božich domach je lochko Boha Knjeza chwalić a Jemu so džakować za wšu hnadu a smilnosť.

W Głogóweku slyšachmy tři žony na hasy mjez sobu so němsee rozmołwić. Bój dom tam bě tež zaso jara rjany ale na cyle hinaše wašnje. Tam so wšo mjerwjese z postawami a wobrazami. To běše wšo polne žiwjenja, wjesołego, barbojtego — haj zemskeho žiwjenja. To njeje tale swjatosć a nadobnosť kaž w Nysanskej cyrkwi swj. Jakuba. To je luta wjesołość a lute spěwanje. Wulke pobožne bohatstwo we formach a barbach. Do

Kendžežyna pohladachmy. Čehodla? Tam njeje ničo wosebiteho. To je pod němskim fašizmom založene nowe wulke industrijne město. Poprawom bě Kendžežyn jenož mała wjeska, kotraž žaneho wuhlada njeměješe. zo by so hdy móhla rozwić. W jězdnych planach železnicy dósta wjes wulku wažnosť, dokelž so tam někotre čary křižowachu. Tuž bu tuta wjes nadobo same dwórnišo z wostudlymi, čerwjeny mi twarjenjemi, kaž z němska železnica je rady jako hańbu do wšeho kraja zestajała. Wosrjedź wójny pak při Kendžežynje počachu wulke chemiske fabрики twarić z wulkeho džěla pod zemju, kaž so nam tehdom powědaše. Tole nowe město njesmědžeše wjace swoje pólske mjeno nosyć, ale rěkaše potom „Heydebreck“. Čehodla wam tak wjele wo tutym měsće powědam? Čehodla chych jo znajmjenša skrótkka sobu wopytać? Dokelž sym jako wojak tam něšto měsacow byl, zo bych pomhał chemiske fabрики z balonami přeciwo njeprəcəlskim létadłam škitać. Njesmějeće so mi. My wšitcy wědzachmy, zo je to sama hluposc. Z balonami so škitać přeciwo létadłam! To je trochu tak, kaž by zly, hlódny law w pusćinje na tebe přilecał, a ty by jeho lubje a pěknye prosyl, zo će tola njeby zežral. Njeh je kaž je. Ja sym tam při tutych směšnych balonach stał — w poměrnje njewinowatej službje. Za to sym Bohu džakowny.

„Tamle je ta korčma, hdžež smój tehdom z maćerju wobjedowatoj!“ Mój sej skazachmoj polnaj wočakowanja „Oberkohlrabigemüse“. A što dóstachmoj? Naparjenu kałowu nać. Polečo! Ničo druhe hać same polečo namaj k jědži přinjesechu. Polečo tajke, kaž je kruwom doma dawachmy. Zhubjeny syn bě swój bohaty wóteny dom wopuščil a so podał na zle a bjezbožne puće. My wěmy, kak je skónčnje dyrbał so ze swinjacymi slodžiznami nasycić. Tak je němski lud kruwjace polečo jěsć dyrbał. Prawdose powyša lud, ale hrěch je čłowjekow skaženje!

Lětsa chychmy tež zaso w Kendžežynje wobjedowac, ale bychmy hišće jednu cyłu hodžinu w tutym njerjanym měsće čakać dyrbjeli a tuž do-

jědźechmy na wobjed 50 km dale do Gliwic. Tam so zabłudžichmy do jednoho z najwosebnišich hosćencow. Ničo wo to! Nam je so tam jara lubilo. Jědž běše jara dobra a k tomu poměrnje tunja. Štyri mužojo smy so tam za 10 hr. najědli a napili.

Z Gliwic jědźechmy dale přez lute industrijne města Hornjeje Šleskeje. Wbozy čłowjekojo, kotřiž dyrbja tam čas swogeho žiwjenja bydlić. Kur, proch, popjeł, mazane twarjenja, wulke čorne nasypy, hrimot, blěde džěci, sprócni dželaćerjo, polne korčmy! Njerjana krajina! Ale lud tu derje zaslužil! Tu so sprócniwje džěla, zo bychy ludžo w rjanych krajinach so derje měli z produktami modernej techniki.

My chwatachmy dale. My chychmy hišće do Ošwienčima (Auschwitz). My dyrbjachmy do Ošwienčima! Ja njejsym rady do koncentraciskeho lěhwa šol. My wšak znajemy hižo koncentraciske lěhwo Terezyn w ČSSR. W Ošwienčimje njebudžemy ničo noweho widjeć. My pak smy dołžnicy tamnych milionow woporow, zo dyrbymy chwile měc městna jich čerpjenjow a žalostneho mrěća přechodžić. Jich bolosc, jich stysknosť nas čěsnja. W tychle rumnosťach su woni dyrbjeli přebywać. Wězo njěčłowse wjele w kóždej rumnosťi. Tamle je scěna, hdžež njewinowatych zatřelowachu. Tamle je šibjenca! Tamle „Gaskammer“! Tamle krematorij! Wšudžom čerpjenje, wšudžom stysknosť, wšudžom wohe wobliča, wšudžom hlód, wšudžom nječłowska surowosc. Tele krjudowanja njejsu so stałe před wjele létotkami, jako bě swět hišće čmowy, jako čłowjekojo hišće njeběchu rozswětleni. To je so wšitko stało za naš čas, na kotrehož mudrosć a wulkosc smy tak rad hordzi. Mi chce so zdać, zo je so z Ošwienčimom (Auschwitz) započala nowa doba, doba wostrozbnjenja. Njezabudžmy, zo Ošwienčim slyša sobu do znamjenjow našeho časa. To tola tam njeběchu duchachori, kotřiž takle bestialnje zachadzachu z čłowjekami. To njebuchu džiwje zwěrjata bjez rozuma. To běchu mužojo a tež žony kaž ty a ja, kotřiž chodžachu po dvěmaj nohomaj. mějachu čłowske wobličo, kotřiž mózachu so mjez sobu w čłowskej řeči dorěčeć, w němskej řeči, w tej řeči, w kotrejš je Goethe pěsnil. Kant swoje nadobne filozofiske mysle napisał, Luther Bože slovo ludej přeložil a předowal.

A to najhorše: By-li Němska wójni dobyła, my bychmy dale mjelěli a njebychmy sej zwěriłi tajke mordowanje hrěch mjenowac. Snadž wšak tež nic. Někotři su tehdom tola tež zmužitosć wopokazali — a su za nju čerpjeli a wumrěli. Njeh je nam Ošwienčim (Auschwitz) chutne napominanje, zo čert wokolo chodži a hlada, koho by požrěł. Njeměj slepu dowěru čłowjekam! Njedaj so ženje slepje za jenu wěc zahorić! Wostaň strožby! Wostaň kritiski! Ty sy zamołwity za swoje skutki a za skutki swogeho časa.

*

W přichodže chcedža někotre ewangelske serbske wosady swogje serbske Bože služby w NOWEJ DOBJE wozjewjeć. Njeh je to za někotrehožkuli nastork sej NOWU DOBU skazać.

Minychu so někotre dny, jako so nadobo žalostna powěsć roznjese: Edeka a Malu su popadnyli!

Najprjedy njeje so mi wěrić chcylo. Bohužel pak bě wěčno. Kak bě to možno, zo běstaj so po telko dnach popadnyć dałoj?! Ow, nětko so započnje přestyschowanj w tak mjenowanym „Politiskim wotdžělu“. Ja so jara bojach. Jelizo Edek a Mala něšto přeradžitaj?!

Hnydom po apelu zetkach Jureka. Wón měješe samsne mysle kaž ja. Radžeše mi, tak chětre kaž možno z lěhwa čeknyć. Hižom nazajtra chcyše Jurek twochnyć. A z nim dalši třo. Smědžach so jim přizamknyć. Nadobo dóstach krótku powěsć wot Edeka.

Pisaše mi, zo buštaj w horach wočkoło Żywieca zajataj. Namjezna patrolja bě jemu dosahnyła. Buštaj do jastwa w Bielsku tyknjena. Tam njemóžachu jemu dny dołho spoznać (identificerowac), dokelž bě džěn Edek w uniformje SSaka. Nětko jemu tajna statna policija Gestapo džěń wotednja přeslyšuje. A to njenadžicy lahodnje a mile. Mali su samo kofej a tykanc poskićili. Chcedža jenož wědžec, na kotre wašnje staj čeknyłoj a po kotrym puću staj sej uniformu wobstaraloj. To pak ženje njezhonja! Nětko běch změrowany. Měnjach, zo so Edekej a Mali ničo zle njezanje. Chiba zo jemu do chłostanskeje kompanije tyknu.

(Přichodnje dale)

Naš bliši

Džensniši čłowjek ma telko sam ze sobu činić, zo nima chwile za swojeho sobučłowjeka. Njeznaje jeho, njehlada na njeho, njepomha jemu. We wulkich městach bydla ludžo z hromadami, a lédma jedyn druheho znaje. Haj, je so hižo husto stało, zo je něchtó dny dołho morwy we swojim bydlenju ležał a žadyn susod njebě to pytnył. Tak na příklad w oktobru 1964 w Berlinje-Wilmersdorfje. Tam ležeše 49lětny muž cyły měsac we swojim bydlenju — morwy!

Haj, tu a tam so ludžo mjez sobu strowja, wulka syła pak dale chwata. Njeprašá so druheho, kak so jemu wjedže. „Nimam chwile!“ Kóždy ma sam ze sobu dosć džěła a hary! A tola je sam husto tak wosamočeny, tak zadwělowany a žedži za troštnym slowom, pyta radu a pomoc. Mjez tajkej syłu ludži takle wosamočeny? Haj, to je džensniši čłowjek! A nic jeno we wulkich chěžach wulkoměsta. Njetrjebamy ani na nowe Worejery hladać, hdžež so mjerwi z cuzymi ludžimi. Rozhladuj so we swój wěsny wjesce!

Stó wě šće što wo swojim blišim? To je chutne prašenje a wone saha samo do najmjeńšeje zhromadnosće, do mandželstwa, do swójby a do kruha kolegow we fabrice abo na polu. Stó wě šće što wo swojim blišim? Tele prašenje, prošu, njesměš wopak zrozumieć! Ow haj, móžeš wo swojim blišim wjele wědžeć — ale wjele hubjeneho, wjele česće ranjaceho, nic wěrnó? Blady, lže! Stož pak by dyrbył wědžeć, wo to so njestaraš. Před tym sej wušy zatykuješ. Maš tola sam ze sobu činić! Njemóžeš tola wšudžom być a pomhać. Kóždy je tola sam sebi najbliši! Běda pak tomu, kotryž so wo tebe njestara! Kotryž tvojou nuzu spóznać njecha!

Haj, tohodla wšak je swět tak zymny, bjez lubosće, počny hidy. Bóh chce, zo swojeho blišeho lubo mamy. A k tomu tola slúša, zo znajmjeńša so za nim prašamy ...

Dr. theol. Emil Jelinek šěšćdesatnik

Naš luby přećel, Černilowski farar dr. Emil Jelinek, smědžeše 7. julija 1965 swoje šěšćdesatny swjećić. Wón so před 60 lětami w pólskim wulkim měsće Łodzi narodži jako potomnik tamnych čěskich emigrantow, kotřiž su po 1620 swoju domiznu wopušćili swojeje ewangelskeje wěry dla. Naš jubilar bě zwoprědka farar w Pólskej a je so po druhej swětowej wojnje přesydlil do domizny swojich čěskich wótcow. Jeho wutroba nětk slúša woběmaj słowjanskimaj narodomaj, čěskemu a pólskemu. Wón wjele dopisuje do pólskich ewangelskich časopisow. Tež wo nas Serbach! My wěmy, zo ma wón jako prawy Słowjan tež nas Serbow lubo. Na Serbskim cyrkwiniskim dnju w Poršicach 1964 bě wón naš hósć.

Bóh knjez spožć jemu miłosćiwje dale čilosć a strowosć a žohnuj jeho duchownske džěło mjez wosadnymi a jeho wobšěrne literarne skutkowaenje.

Husowy swjeden w Praze

Doba dorozumjenja wobeju němškeju narodow a wuskeho zhromadneho džěła z Čechami so bliži.

W Praze bě wječor do 550. róničnicy smjerće Jana Husa swjedženska zhromadžizna, kotruž bě zarjadowała ekumeniska rada cyrkwjow w ČSSR w Betlehemskej kapale. Po swjedženskim přédowanju předsydy ekumenskeje rady cyrkwjow dra. Jana Chabady přednošowaše senior ewangeliskeje českeje bratrowskeje cyrkwyje dr. Hajek wo žiwjenju a džěle Jana Husa.

Postrowy přinjesechu tež generalny sekretar swětowej rady cyrkwjow dr. Visser't Hooft a zastupjerjo rusko-prawoslawneje cyrkwyje, ewangeliskich cyrkwjow z NDR a ze zapadneje Němskeje, z Jendželskeje, z Francoskeje, z Italskeje atd. Zastupjer města Konstanza (hdžež běchu Husa 6. 7. 1415 spalili) praješe na kóncu swojeje řeče: Doba dorozumjenja wobeju Němskeju narodow a wuskeho zhromadneho džěła z Čechami so bliži.

W Betlehemskej kapale bě na 2000 wobdžělnikow.

Nazajtra — 6. 7. 1965 — bě swjedženska zhromadžizna w Karlowej uniwersije w Praze we wulkej žurli stareho Karolina. Tam so spominaše na najslawnišeho rektora tuteje uniwersity a duchowneho wjednika tedomnišeje Praskeje wučenosće. Na tutej zhromadžiznje so wobdžělichu rektor Lomonosowskeje uniwersity w Moskwje J. G. Petrowski, rektoraj Warsawskeje a Barlinskeje uniwersity a tež zastupjerjo kulturneho žiwjenja w ČSSR a z cuzby.

F. R. V. Dražan Borotinský z Prahi

Jenož „žort“

Haj, tale stawizna je so zawěrnje stała, we Württembergskej. Bě so bjez zleje wole započala, tola zrudnje skončila. Tam běštej dvě holcy, džewjatnacílětněj. Pěknej, rjaněj. Jedneho dnja přińdže jimaj do mysli, k wěšćawje hić (žona, kotraž „přichod wěšćić“!). Njeměništej to chutnje, jenož žorta dla.

Wěšćawa je holcomaj to a tamne napowědała. Rjekny jimaj tež, zo njebudžetaj 20. lěto žiwjenja nazhonić. Nětk bě kónc z tym „žortom“! „Trjechi to, štož je namaj žona prajila?“ Holcy so boještej, džěn wotednja bóle. — A skončnje so sta: jedna z njeju zemře na dziwne wašnje. Nichtó prawje njewědžeše, na čo bě wumrěła. Ow, kak bě so ta towarška nětko nabožala. „Potajkim je wěrnó, štož je namaj ta žónska wěšćila!? Stó wě, što mi kćeje?“ —

Čah jedže měrnje přez kraj. Nado, cyły kónc před přichodnym dwórnišćom, čah ruče zasta. Stó bě so stało? Jedyn z pasažerow bě wídzal, kak so młoda holca z čaha čisny. Wučahnjachu holcu zespydy wagona a dowjenezchu ju do chorownje. Tam je krótko po tym wudychala.

Wěšćawa bě potajkim prawje wěšćila! Zawěrnje prawje? Abo njeje takle bylo: Ze swojim satanskim wěšćenjom je wona woběmaj holcomaj telko stracha načiniła, zo sej wjace

rady njewědžeštej. Wodnjo a w nocy myslítej jeno na swój kónc. Hrozna móc bě so jeju zmocowała. A tónle žalostny kónc njeje přišoł, dokelž bě jón žónska wěšćila! Ně, dokelž běštej holcy jeje bladom wěriłoj. Činještej to wězo přećiwo swojeje woli. Ale běštej přešlabej, so z pozorow čémneje mocy wuswobodzić. Haj, je čezko, so tajkich čěmnych mocow dowbroć. Tu pomha jeno sylna wěra do Božeje wšehomocy. A štož je z tajkej wěru napjeljny a wupjeljny, tón wšak docyła tajke „wěšćenje“ njetrjeba.

Haj, Knježe, haj!

Džewjećadwaceći lět je mjez tym zašlo. A mi je přeco hišće kaž by so to hagle wčera stało.

Počny wjesela wróich so njedželu wječor z ewangelizacije. Doma čakaše na mnje moja žona z džěšćomaj. Najmłódše bě hagle tydžen stare. Běchmy zbožowni. Nazajtra čitachmoj, moja žona a ja, Bože slowo. Potom dyrbyjach do města. Mějach tam něšto wobstarać. Pođra hodžiny pozdžišo dońdžech zaso domoj. Chětre chwatach po schodže horje. Horjeka, před bydłenskim durjemj podachu mi žalostnu powěsć: „Waša žona je wumrěła. Před hodžinu! Embolija wutroby!“ Tež mi bě, jako by wutroba chęyla zastać. Njemóžach cyłu wěc wopřimnyć ani wěrić. Někotre wokomiki pozdžišo stejach při smjertnym ložu.

Z posměwkow na wobliču tam wona ležeše. Tak kaž by spała. A tola bě to posledni spar. Spar, z kotrohó může nas jenož Chrystus zbudzić. Pódla morweje mačerje ležeše płakace džěcatko. Běše hlódné. W tutej hodžiny sypny so we mni cyły swět. Swět bohatego zboža. Žiwjenje bě mi nadobo tak prózdné, tak cuzé. Družy mje spytachu troštować. Stó mi to pomhaše! Z lubymi slowami, ze sobuzarowanjom. Ale zawěrnje troštować, ně, to so nikomu njeporadži.

Wo kelko hinaši běše trošt, kotryž je so mi dostal z wěčného swěta. Bóh ke mni řečeše. Wón wusyła moje skorženje a žalosćenje. Wón zhladowaše na ból mojeje wutroby. Jeho slowo so mi dōsta. Najprjedy bě to slowo, kotřež běchmoj rano hromadže čitaloj — z 73. psalma. W tutyh slowach přińdže Bóh Knjez sam ke mni, tón pomhacy, troštowacy Bóh. Hdžež wón je, tam je měř a pokoj. Wosrjedž zrudoby. Tež w najwjetšim horju. Tak bu tež moja wutroba čicha. Na mnje čakachu čezke tydženje a měsacy. Husto bě mi chęyla wutroba zadwělować. Bóh pak je swoje přilubjenje na mni dopjelnił: „Ja chcu was troštować kaž mać troštuje“... a „Wy budžeće widžeć, a waša wutroba budže so wjeselić“ (Jez. 66).

Pod jeho slowom poča moja rana žić. Tak sym namakał „haj“, swoje „haj, Knježe, haj“ k wšem horju.

Ewangelist G.

Nakład Domowina. — Wuchadza z licencu č. 417 nowinskeho zarjada pola předsydy ministerskeje rady NDR jónkróć za měsac. — Rjaduje Konwent serbskich ewangelskich duchownych. — Hłowny zamówtwy redaktor: superintendant Gerhard Wirth-Njeswačidlski. — Čisć: III-4-9. Nowa Doba čisćernja Domowiny w Budyšinje.